

конодавства України, майже не змінилася, хоч на півострові й лунають голоси про «насильницьку українізацію». Моменти «українізації» в мовному плані обмежувалися поки що деякими кроками в сфері середньої освіти — покінченням з масовою практикою звільнення від української мови, відкриттям кількох україномовних шкіл та певної кількості українських мовних класів. Але, заглядаючи в недалеке майбутнє, можна передбачити зміни в мовній ситуації автономії в двох аспектах. По-перше, в плані поступового розширення поля функціонування української мови у сферах як освіти та дошкільного виховання, так і діловодства, документації, написів, маркування товарів і т. ін. (це впливає з того, що після приведення «мовних» статей нової Конституції АРК у відповідність до Конституції України і закріплення в статусі державної тільки української мови загально-українське мовне законодавство поширюється й на автономію). По-друге, постійно посилюватиметься вплив кримськотатарського фактора на мовну ситуацію, вступаючи в опозицію вже не тільки до органів влади АРК, як це було досі, а й до Києва (як це вже має місце з вимогами надання кримськотатарській мові статусу державної, що не передбачено загальноукраїнським законодавством). Дія обох цих чинників, безперечно, викликатиме певну напруженість мовної ситуації в регіоні.

Ю. М. Тлуцак

(Кримський факультет Університету внутрішніх справ)

ПОДАТКОВА ОХОРОНА УКРАЇНИ І КРИМУ В 1918 р. ЯК СПАДЩИНА РОСІЙСЬКОЇ КОРЧЕМНОЇ СТОРОЖІ

Корчемна сторожа Російської імперії діяла на підставі відповідного положення, що визначалося як додаток до «Уставов об акцизных сборах». В обов'язки корчемної сторожі Російської імперії входило здійснення акцизного збору, пошук незаконно ввезених з-за кордону спиртних напоїв, конфіскація в прикордонній зоні контрабандних спирту, вина, горілки. Корчемна сторожа була складовою частиною територіальних акцизних управлінь, які підпорядковувались департаменту «неокладных сборов» міністерства фінансів царського уряду. Її підрозділи розташовувались в прикордонних районах на відстані від 21 до 50 верст від державного кордону. До складу корчемної сторожі входили старші та молодші охоронці і об'їждчики. Їх загальна численність затверджувалася міністром фінансів. На місцях корчемною сторожею керував управляючий губернським акциз-

ним управлінням. На державну службу до корчемної сторожі могли бути зараховані лише «особи фізично здорові, молоді, грамотні та добропорядні». Вони повинні були скласти урочисту обітницю на вірність Російській імперії, носили встановлену спеціальну уніформу, мали холодну то вогнепальну зброю. Але застосувати її могли лише у випадках відвертого нападу на них озброєних осіб, нанесення побоїв з метою відібрати конфісковані спиртні напої або перешкодити перевірці вантажів, обозів тощо.

Дозволялося було застосувати холодну і тільки у невідкладних випадках -- вогнепальну зброю. При втечі порушників вогнепальну зброю застосовувати заборонялося, необхідно було переслідувати втікачів. Якщо була застосована зброя, яка спричинила смерть або каліцтво людини, то службовець корчемної сторожі повинен був про це доповісти в судову інстанцію на протязі доби. Далі проводилося службове та судове розслідування. Якщо зброя застосовувалася без порушень, то той, хто застосував її, до відповідальності не притягувався. При неправомірному застосуванні зброї службовець підлягав кримінальній відповідальності згідно чинних законів Російської імперії. Старші чини корчемної сторожі повинні були доводити до підлеглих порядок застосування зброї. Правила застосування зброї на російській, польській та німецькій мовах мали бути написані на кордонних постах та митницях. Чини корчемної сторожі були зобов'язані доглядати обози, транспорти та осіб, які опинилися в зоні нагляду. Затриманих осіб, які ввозили на територію Російської імперії контрабандні спиртні напої, корчемні службовці супроводжували до найближчого села чи міста. А, якщо порушники чинили опір, то чини корчемної сторожі могли звернутися до поліції та місцевих державних органів. На товар, який був ввезений контрабандним шляхом, складався протокол з описом та оцінкою товару для подальшого продажу з аукціону. Виручені кошти надсилалися до державної скарбниці. Якщо спиртні напої реалізувати зразу не вдавалося, то вони віддавалися під охорону поліції. За затримку незаконно ввезених напоїв службовці корчемної сторожі, а також сторонні особи (у випадку донесення) отримували кошти: службовці в розмірі половини оціненого товару, донощики — половини від нагороди службовців [1. т. V, с. 397-400].

У часи Російської імперії і влади Тимчасового уряду підрозділи корчемної сторожі України і Криму складали єдине ціле і діяли в межах підпорядкування відповідних акцизних управлінь. Із створенням УНР почалося формування самостійної податкової адміністрації в Україні. Цей процес значною мірою активізувався після гетьманського перевороту.

Корчемна охорона Української Держави підпорядковувалася акцизним управлінням департаменту посередніх податків, який було утворено у складі міністерства фінансів ще в березні 1918 р. В основу її формування покладался досвід Російської імперії, але остаточно функції та штатний розклад української податкової охорони визначилися дещо пізніше, і вже мали певні відмінності від старої корчемної сторожі. Так притертіла зміни назва «корчемна сторожа». З 1918 р. в Українській Державі функціонувала фінансова (корчемна) охорона. Вона складалася з доглядачів та об'їждчиків. Чини фінансової охорони Української Держави були розташовані в двох верстах позаду від органів кордонної та митної служби, вздовж державного кордону (здебільшого на кордоні з Центральними державами). Це була друга лінія боротьби з контрабандою. В основному фінансова охорона була розташована в Волинській та Подільській губерніях. Так, урядовці фінансової охорони Волинського губерньського акцизного управління в 1918 р. були зосереджені на 11 постах: Берестейському, Сестратинському, Радзивилівському, Ледухівському, Почаєвському, Олексинецькому, Вишневидському, Колоненському, Вишгородському, Білозерецькому, Волочиському [2. ф. 2199, оп.1, спр. 222, арк. 44].

Охочих піти на державну службу до гетьмана було чимало. Серед біженців було багато колишніх офіцерів та поліцейських. Вони відповідали вимогам щодо зарахування на державну службу в акцизні управління згідно з положенням про корчемну сторожу. При підборі службовців зверталася увага на вік, фізичний стан, рівень освіти. Так з 562 осіб Волинського губерньського акцизного управління 37 були звільненими офіцерами. Серед них 2 полковника; 8 капітанів, 6 поручиків, 4 підпоручики, 17 прапорщиків. Це були офіцери колишньої Російської імперії, українці за походженням. [2. ф. 2199, оп.1, спр. 222, арк. 37].

Чини фінансової охорони Української Держави, при виконанні службових обов'язків мали спеціальну уніформу та зброю (револьвери та шапки). Дозвіл на носіння зброї давали німецькі військові коменданти. Так, згідно з розпорядженням німецького генерала фон-Фалькенгейма навесні 1918 р. на вулицях м. Житомира були розклеєні листівки з вимогами здати усім чинам та урядовцям акцизних управлінь зброю німецькому комендантові для перереєстрації. У тих хто не здав зброю, німці її вилучали примусово. У травні 1918 р. управляючий Волинським губерньським акцизним управлінням Огородніков надіслав листа за №1619 Волинському губерньському старості з проханням, щоб німці повернули забрану у чинів акцизних управлінь зброю. Копії таких листів були відправлені також німецькому

комецдантові м. Житомира та міністрові закордонних справ, а також до департаменту посередніх податків. [2. ф. 2199, оп.1, спр. 222, арк. 3-6].

Службовці фінансової охорони Української Держави продовжували керуватися на той час « Положением о корчемной страже « Російської імперії. Але спроба прийняти законодавчі акти в питаннях податкової служби була зроблена. Весною 1918 р. наказом міністра фінансів була сформована комісія по перегляду податкової системи в країні, яка по суті залишалася ще російською. До комісії ввійшли керівники усіх структурних підрозділів міністерства фінансів, а саме: директори департаментів посередніх податків, простих податків, державної скарбниці, фінансової палати, Окремого корпусу кордонної охорони, митних зборів, та інші. Ця комісія працювала до осені 1918 р. А восени 1918 р. на основі висновків, зроблених комісією, була сроба уряду скласти та надрукувати Збірник законів і розпоряджень по міністерству фінансів. У цьому Збірнику планувалося визначити такі розділи: організаційний, податковий, митний, державних монополій. Кожен з цих розділів мав складатися з: законодавчих актів Української Держави, розпоряджень міністерства фінансів, циркулярів, роз'яснень до них.

Директором загальної канцелярії міністерства фінансів О. Яхонтовим було надіслано 30 жовтня 1918 р. листа за №2423 до директора департаменту Простих податків Ф. Шевцова, а також копії цього листа до директорів усіх департаментів, які входили до складу міністерства фінансів, з метою негайно приступити до складання та друку Збірника законів та розпоряджень Гетьмана і уряду. [2. ф. 2199, оп.6, спр. 16, арк.1].

Згідно кошторису витрат по департаменту посередніх податків Української Держави 1918 р. на фінансову охорону були заплановані витрати в сумі 289 123 крб. [2. ф. 2199, оп.1, спр. 118, арк. 100-102]. 5 серпня 1918 р. був прийнятий закон «Про розпис штатів в акцизних інституціях» [3].

У період державного самоврядування в Криму, пов'язаного з утворенням 4 червня 1918 р. Кримського крайового уряду генерала С. Сулькевича, розгорнулася українська-кримська митна війна. До безпосередньої участі в ній були залучені службовці в минулому єдиної корчемної сторожі, митного та податкового відомства Російської імперії. В Криму за зразком відповідних царських підрозділів була відновлена корчемна сторожа. організація та діяльність повністю регламентувалися старим «Положением о корчемной страже» Російської імперії. 20 серпня 1918 р. відбулося засідання Ради Міністрів Кримського

крайового уряду, на якому була прийнята відповідна постанова щодо штатного розкладу та посадових окладів кордонного дивізіону, корчемної сторожі, акцизного управління та митного відомства. Ця постанова набрала чинності з першого серпня 1918 р. [4. ф. 359, оп. 2, спр. 43, арк. 44].

Але функції кримських корчемних сторожів були дещо поширені. В умовах митної війни з Українською Державою вони не обмежувалися тільки наглядом за незаконним ввозом в Крим спиртових напоїв, а подекуди виконували обов'язки як прикордонників так і митників. Особливістю догляду корчемної сторожі в Криму було те, що він здебільшого проходив в морських портах, до яких пришвартовувалися закордонні кораблі, а районом догляду був майже весь півострів, бо невеликі іноземні судна могли пришвартовуватися ще й в будь-якому місці. Корчемна сторожа Кримського крайового уряду здійснювала свої обов'язки також в місцях безпосереднього виготовлення спиртних напоїв з метою збирання акцизу та сплати податків.

Так 20 серпня 1918 р. охоронцем корчемної сторожі Радіоновим у Ялті в магазині Гегеля Баккала було конфісковано 12 колод іноземних гральних карт, які ніби-то були куплені в Сімферополі у німецького солдата. З Г. Баккала було стягнуто 15 руб. за незаконний продаж іноземних гральних карт [4. ф. 220, оп. 2, спр. 21, арк. 6].

З вересня 1918 р. корчемних сторожів в Криму залучали до стягнення вивізного мита з власників соляних розробок.

Отже, державне відновлення України і Криму 1918 р. викликало необхідність створення власних податкових апаратів. Розмежування єдиної системи корчемної сторожі Російської Імперії було пов'язане із створенням додаткових посадових місць цієї служби як в Україні, так і в Криму, що в свою чергу завдало нових державних витрат з обох боків.

Література

1. Свод Законов Российской империи: В 16 т.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.
3. Державний вісник – 1918. – №33.
4. Державний архів при Раді Міністрів АРК.